

Titus Livius Stadsarchief Turnhout

Het Stadsarchief Turnhout bewaart niet alleen archief maar ook een grote wetenschappelijke bibliotheek met zo'n 60.000 titels. De meest waardevolle en mooiste boeken in deze bibliotheek zijn de oude drukken: boeken uit de 16de, 17de en 18de eeuw die nog op ambachtelijke manier zijn gedrukt op stevig lompenpapier. In tegenstelling tot moderne boeken waren deze oude drukken in hun tijd echte luxeproducten. De fiere eigenaars voorzagen de publicaties dan ook van een mooi versierde boekband en gaven ze een ereplaats in hun huis.

Eén van die waardevolle oude drukken uit de bibliotheek is een geschiedenisboek uit 1541: "Titus Livius, dat is, de Roemsche [Romeinse] historie oft Gesten [verhalen]". Titus Livius was een Romeins geschiedschrijver die rond het begin van onze jaartelling een enorm werk in 142 delen schreef over de geschiedenis van de stad Rome. De meeste delen gingen verloren maar wat er bewaard bleef, 35 boeken, maakte zo'n indruk dat zijn werk in de eeuwen erna druk werd gelezen, gekopieerd en heruitgegeven.

"Onze" versie bevat de eerste vier boeken van Livius en is erg bijzonder omdat het hier gaat om de eerste vertaling in het Nederlands. "Nu eerstmael in onser Nederlantscher spraken ghedruckt" klinkt het als een moderne reclameslogan op het titelblad.

In de inleiding maakt de uitgever, de Antwerpse boekverkoper Jan Gymnick (ca. 1502-1568), nog eens duidelijk waarom hij zo geijverd heeft voor een Nederlandse vertaling. In onze tijd, schrijft hij, heeft de "geleertheit" en de wetenschap zich in alle landen verspreid, niet alleen in het Hebreeuws, Grieks en Latijn, maar ook in het Italiaans, Spaans, Duits en Frans. Is onze taal dan zo arm, lelijk of ontoereikend dat er tot nu toe geen belangrijke werken vertaald zijn in het Nederlands? Onzin, het Nederlands is intussen "vol, overvloedich ende volcomen" geworden, dankzij het werk van enkele "scherpsinnighe en vernuffte mannen", zodat het niet moet onder doen voor al die andere talen.

Gymnick stond wel niet zelf in voor de vertaling. Dat gebeurde door een anonieme auteur die zich baseerde op de Duitse vertaling van het Latijnse origineel. Het boek werd gedrukt bij Jan Grapheus uit Antwerpen.

Maar hoe kwam het boek in Turnhout terecht? Dat hebben we te danken aan Jozef Jansen (Turnhout 1871-1919), priester, historicus, medeoprichter van de Geschied- en Oudheidkundige Kring Taxandria en vanaf 1911 stadsarchivaris. Jansen was een verwoed verzamelaar en bij zijn pensionering als priester in 1936 schonk hij zijn "prachtige boekerij met oude en nieuwe werken" aan de stad. "Titus Livius" was één van die werken, zoals blijkt uit Jansens ex-libris (eigendomsprentje) vooraan in het boek.

Tekst: Bart Sas, met dank aan Alain Vanhove

Foto: Bram Luyts

Turnhoutse Route voor Archief en Musea

inventaris :

Titus Livius, dat is, de roemsche historie oft gesten, doer den alderwelsperkensten ende vernaempsten historiescrivere Titum Livium bescreven [...]
nu eerstmael in onser Nederlantscher spraken ghedruckt, Antwerpen, 1541

Pronkkast ODC 19
Stadsarchief Turnhout - TRAM 41
Grote Markt 1, B - 2300 Turnhout
www.stadsarchiefturnhout.be

bibliografie :

- *Gedrukt Verleden. Kennismaken met boeken gedrukt vóór 1840*, Hasselt, 2012.
- L. VAN DEN BRANDEN, "De Antwerpse boekverkoper en drukker Jan Gymnicus (± 1502-1568)", in *Archief- en bibliotheekwezen in België*, 51 (1980), p. 203-257.
- J.F. VANDERHEYDEN, *De Livius-vertaling van 1541: kanttekeningen bij de opdracht en Livius-uitgave van Jan Gymnicus*, Gent, 1959.

Het object van de maand is een initiatief van TRAM 41. De objectfiche van dit of van een ander object kan steeds geraadpleegd worden op onze website (www.tram41.be, klikken naar Object van de Maand)

Contact: TRAM 41 - Stadhuis, Grote Markt 1, B - 2300 Turnhout

Tel: + 32 14 44 33 98 • tram41@turnhout.be • www.tram41.be

v.u.: Erwin Brentjens, Fonteinststraat 141, B-2300 Turnhout

